

■ סדרת ניירות מדיניות ■

דמוגרפיה במערכת החינוך: שינויים ומעברים בין זרמי חינוך

נחום בלס וחיים בלייך

נייר מדיניות מס' 03.03.2016

ירושלים, אלול תשע"ו, ספטמבר 2016

דמוגרפיה במערכת החינוך : שינויים ומעברים בין זרמי חינוך

תקציר

העבודה דנה בהתפתחויות הדמוגרפיות במערכת החינוך בישראל בשנים 2000–2015, ומתמקדת בסוגיית המעברים בין הזרמים השונים¹ (בהתבסס על מעקב פרטני אחרי השיוך האידיאולוגי של מוסדות החינוך שהתלמידים למדו בהם לאורך השנים). הממצאים העיקריים של העבודה הם :

- א. במהלך התקופה הנסקרת חלו שינויים בדפוסי הגידול של הזרמים השונים. קצב הגידול של החינוך הממלכתי היהודי והחינוך הממלכתי-דתי, שבראשית התקופה גדלו לאט מאוד (החינוך הממלכתי אפילו הצטמצם), התגבר משמעותית בחמש השנים האחרונות. לעומת זאת, קצב הגידול של החינוך הערבי והחרדי, שהיה מהיר מאוד בראשית התקופה, הואט במידה ניכרת, ובחינוך הערבי אפילו נעצר.
- ב. בחירת ההורים באשר לכיוון החינוכי והאידיאולוגי של מוסדות החינוך של ילדיהם יציבה מאוד לאורך שנותיהם במערכת החינוך – דבר המצביע על כך שכדי שתלמיד יעבור בין הזרמים צריכים להתקיים תנאים חריגים.
- ג. היקף המעברים בין הזרמים הוא אמנם מצומצם, אך במסגרת זו כיוון המערים הוא באופן גורף ממוסדות בעלי גוון דתי יותר למוסדות בעלי אופי דתי פחות.

¹ מערכת החינוך מחולקת לפי סוגי פיקוח, מעמד משפטי, לאום ומאפיינים אחרים. במחקר זה ייקראו כלל המעברים בין סוגי פיקוח שונים ובין בתי ספר ממגזרים לאומיים שונים בשם "מעבר בין זרמים".

תוכן העניינים

4	.....מבוא
6	.....1. שינויים בהרכב הדמוגרפי של מערכת החינוך : 2000–2015
10	.....2. מעברים בין זרמי חינוך
19	.....3. מעברים בין החינוך הרשמי לחינוך המוכר שאינו רשמי
21	.....4. סיכום
22	.....5. נספחים
29	.....מקורות

מבוא

ההחלטה לאיזה בית ספר לשלוח את הילד היא אחת ההחלטות החשובות ביותר בחיי המשפחה, והשאלה מהם הגורמים המשפיעים על החלטה זו היא שאלה חשובה ביותר לכל קובע מדיניות חינוכית. ככל שאפשרויות הבחירה של ההורים והתלמידים הבוגרים רבות יותר, הסוגיה חשובה יותר ובעלת השלכות מדיניות רחבות יותר.²

- בפני הורי הילדים בגילי בית ספר (ובגיל מאוחר יותר, גם בפני הילדים עצמם) עומדות הבחירות הבאות:
- א. אידיאולוגיה דתית: האם הילד ילמד בבית ספר ממלכתי, ממלכתי-דתי או חרדי (או בלשון אחרת, ובמונחים השגורים במשרד החינוך – בחירת סוג פיקוח)?
  - ב. אידיאולוגיה חברתית: האם הילד ילמד בחינוך הציבורי או בחינוך הפרטי – או הפרטי למחצה – לסוגי השונים? בחירה זו קשורה לרוב לאפיונים החברתיים-כלכליים של משפחת התלמיד (במונחי משרד החינוך, הבחירה היא בין החינוך הרשמי לחינוך שאינו רשמי – במעמד מוכר או פטור).³
  - ג. בחירה חינוכית – האם לבחור במסגרת בעלת אופי חינוכי מסוים (לדוגמה, בית ספר לטבע או למוסיקה, חינוך אנתרופוסופי או דמוקרטי)?
  - ד. בחירה לאומית – האם הילד ילמד בבית ספר שהילדים האחרים בו הם בני אותו הלאום, או לבית ספר מעורב מבחינה לאומית?

בחירות אלו אינן חד-פעמיות, וההורים (וגם התלמידים הבוגרים) נדרשים להן שוב במהלך כל שנות חינוכו של הילד. לכל אחת מהן יש גם היבטים חברתיים, חינוכיים וכלכליים הנוגעים הן להורים וילדיהם, הן לסביבתם הקרובה והן לכלל החברה. הסיבות לבחירה עשויות להיות רבות ומגוונות: החל בנוחות – רצון לשלוח את הילד לבית ספר קרוב לבית, לצד חברים מסביבת המגורים שלו; דרך רצון להתאים את המסגרת לתפיסה האידיאולוגית, החינוכית או הדתית של ההורים; ועד שאיפה לממש את השאיפות החברתיות של ההורים (בריחה מאינטגרציה, הימצאות בחברת ילדים המשקפת את חברת הרוב וכדומה).

מאז שנת 2000 חלו שינויים גדולים בחינוך העברי. הראשון הוא גידול בחלקו של המגזר החרדי – גידול שהיה מהיר מאוד בראשית התקופה, אך הואט משמעותית בשנים האחרונות (בלס, 2015א). השינוי השני, שיש הסבורים שהוא הולך ותופס תאוצה, הוא התחזקות הפנייה למסגרות חינוך אליטיסטיות. מסגרות אלו, בין שהן פרטיות ובין שהן כביכול ציבוריות, בהיותן חלק ממערכת החינוך הרשמית, הן למעשה סלקטיביות על רקע חברתי-כלכלי. השינוי השלישי הוא עלייה בשיעור התלמידים החרדים הפונים למסגרות שאינן קשורות לאחת משתי הרשתות החרדיות הגדולות: החינוך העצמאי (המזוהה עם הזרם הליטאי) ומעין החינוך התורני (רשת המוסדות של ש"ס).

השינויים לא פסחו גם על המגזר הערבי. השינוי הבולט ביותר הוא ההאטה המגיעה עד לכדי עצירה ממש, ובשנים מסוימות אף ירידה, בקצב הגידול במספר התלמידים ובחלקו של החינוך הערבי בכלל המערכת. במקביל יש עדויות לעלייה משמעותית בשיעור התלמידים הערבים הפונים למערכות חינוך שאינן ציבוריות. התפתחויות אלו מעלות שאלות חשובות על המגמות הדמוגרפיות, החברתיות והפוליטיות בחברה הישראלית בכלל, ובמערכת החינוך בפרט. עם זאת, בעבר הלא רחוק לא היו בידי החוקרים כלים נאותים לבחינת מקורן של המגמות במערכת. הניתוחים שבוצעו התבססו על דיווחים כוללים של מספרי התלמידים בכל אחת מהמסגרות, תוך השוואה בין שנים עוקבות – ודיווחים אלו לא אפשרו לקבוע האם זרם מסוים

² במציאות הנוכחית לא ייתכן שלהורים לא תהיה כל בחירה לאן לשלוח את ילדם. גם אם בסביבת מגוריהם של ההורים יש רק מוסד רלוונטי אחד (למשל ביישובים מרוחקים מאוד), ייתכן שיהיו הורים שיבחרו לא לשלוח את ילדם לבית הספר כלל, אף שהדבר עומד בניגוד לחוק חינוך חובה ועלול לסכנם בהעמדה לדין ואף במאסר. במקרים אחרים רבים כל בתי הספר פתוחים בפני כולם לכאורה, אולם למעשה האפשרות ללמוד בחלקם תיאורטית בלבד כי הם מרוחקים מדי, דורשים שכר לימוד גבוה מדי או שההרשמה אליהם מוגבלת לאוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים. רמת הבחירה גבוהה יותר בחינוך העל-יסודי, אך היא קיימת גם בחינוך היסודי.

³ קיימת כמובן אפשרות נוספת של בחירה במוסדות ציבוריים לכאורה אך בעלי מאפיינים פרטיים רבים, כגון בתי הספר העל-אזוריים והייחודיים בחינוך הרשמי – ועל כך ידובר בהמשך.

התרחב בשל גידול טבעי, עקב מעבר תלמידים בין חלקיה השונים של המערכת או מסיבות אחרות, כגון שינויים בתפיסות הדתיות והחינוכיות. כיום הכלים המצויים בידי החוקרים השתפרו (ראו סעיף "אופן הבדיקה").

ב-2006 פורסמה העבודה הראשונה שעסקה בסוגיית המעברים בין חלקיה השונים של מערכת החינוך (בלס ודוכן, 2006). מסקנתה העיקרית של אותה העבודה הייתה שלאחר שתלמיד (או הוריו) בחרו בחינוך בעל אופי אידיאולוגי, חינוכי או חברתי מסוים, הסיכוי שהוא יעבור למוסד חינוכי בעל אופי אחר הוא נמוך מאוד. המשמעות של ממצא זה הייתה שההורים בוחרים במודע ובמכוון בזהות המוסד החינוכי שילדיהם לומדים בו, ובחירה זו נותרת יציבה לאורך זמן. בבדיקה חוזרת (בלס, 2012) עלתה אותה התמונה. מטרתו של המחקר הנוכחי היא לבחון האם ממצא זה – שכלל לא היה מובן מאליו אז, ואינו מובן מאליו גם היום – תקף גם כיום, ולהרחיב את הבדיקה בכיוונים שלא נבחנו בעבודות קודמות – הן מבחינת משך הזמן הנבדק והן בתוספת המעבר מגני הילדים לבית הספר היסודי.⁴

הנייר ידון תחילה בשינויים הדמוגרפיים שחלו במערכת החינוך מאז שנת 2000. לאחר מכן יסקר היקף המעברים הכולל בתוך המערכת, ובהמשך יבדקו לעומק כיווני המעברים והיקפם, כמו גם התפתחות מגמות המעברים לאורך זמן ובחלוקה לפי רמות לימוד (שכבות גיל).

אופן הבדיקה

מחקר זה יתמקד בנושאי המעבר בין סוגי הפיקוח השונים, בין בתי ספר ציבוריים לפרטיים ובין רשתות חינוך שונות בתוך המגזר החרדי (אף על פי שמעניין לבחון גם את השפעתם של מעברים בין בתי ספר בכלל, למשל בשל מעבר דירה או במעבר מהחינוך היסודי לחטיבת ביניים, על הפרט ועל הקהילה). הסיבה לכך היא שסוגיות כמו הגידול בחלקו של החינוך החרדי ותהליכי ההפרטה במערכת החינוך עמדו בשנים האחרונות במוקד הדיון הציבורי, ומעניין לבחון בעיון את היקפי ההתפתחויות הללו ואת תרומתם של המעברים לשינויים הדמוגרפיים במערכת.

לשם הבדיקה אותרו כל התלמידים שעברו ממוסד חינוך אחד לאחר בין שתי שנים עוקבות. לאחר מכן נבחרו מתוכם התלמידים שעברו מבית ספר בסוג פיקוח אחד לבית ספר בסוג פיקוח אחר, בין שהמעבר היה באותו שלב חינוך (גן, יסודי, חטיבת ביניים או חטיבה עליונה) ובין שהם עברו בין סוגי הפיקוח במעבר משלב חינוך אחד לאחר. כמו כן, אותרו תלמידים שעברו מבתי ספר רשמיים לבתי ספר מוכרים שאינם רשמיים – ולהפך (בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים בלבד, שכן בחטיבה העליונה רוב בתי הספר הם מוכרים שאינם רשמיים).

הנתונים נלקחו מקובצי התלמידים והמוסדות לשנים 2000–2015, העומדים לרשות החוקרים בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך. קבצים אלו כוללים פרטים אישיים (כשםספרי הזיהוי מוצפנים) על התלמידים ומאפיינים של מוסדות החינוך שהם למדו בהם. מיזוג קובצי התלמידים והמוסדות בכל אחת מהשנים מאפשר לדעת באיזה מוסד חינוכי למד כל ילד. הנתונים מתייחסים לכל הילדים שלמשרד החינוך יש מידע לגביהם, אולם הם אינם מלאים לגבי גילאי 3–4 – שחלקם אינם לומדים בגני ילדים המדווחים למשרד החינוך – ולגבי חלק מהתלמידים החרדים שעברו את כיתה ח', הלומדים בישיבות קטנות.

נוסף להיעדר המידע לגבי חלק מהתלמידים החרדים בשלבי החינוך המאוחרים, קיימת בעיה לא פשוטה של מהימנות המידע הקיים. כך למשל מתברר שבניגוד לכל הידוע לגבי מערכות חינוך (בארץ ובעולם) – שמספר התלמידים בהן יורד משנה לשנה בשל נשירה וגורמים כגון פטירה והגירה – לפי נתוני "מבט רחב" (האתר הרשמי של משרד החינוך, המוסר מידע על מספרי התלמידים לפי חיתוכים שונים מאז שנת 2000), אצל החרדים חל גידול במספר התלמידים מכיתה ט' עד כיתה י"א, וצניחה גדולה בכיתה י"ב. בבדיקה יסודית של "תופעה" זו מגלה אי סדירות ברישום ומעלה תהיות רבות.⁵ למרות זאת הוחלט לסקור במחקר מעברים

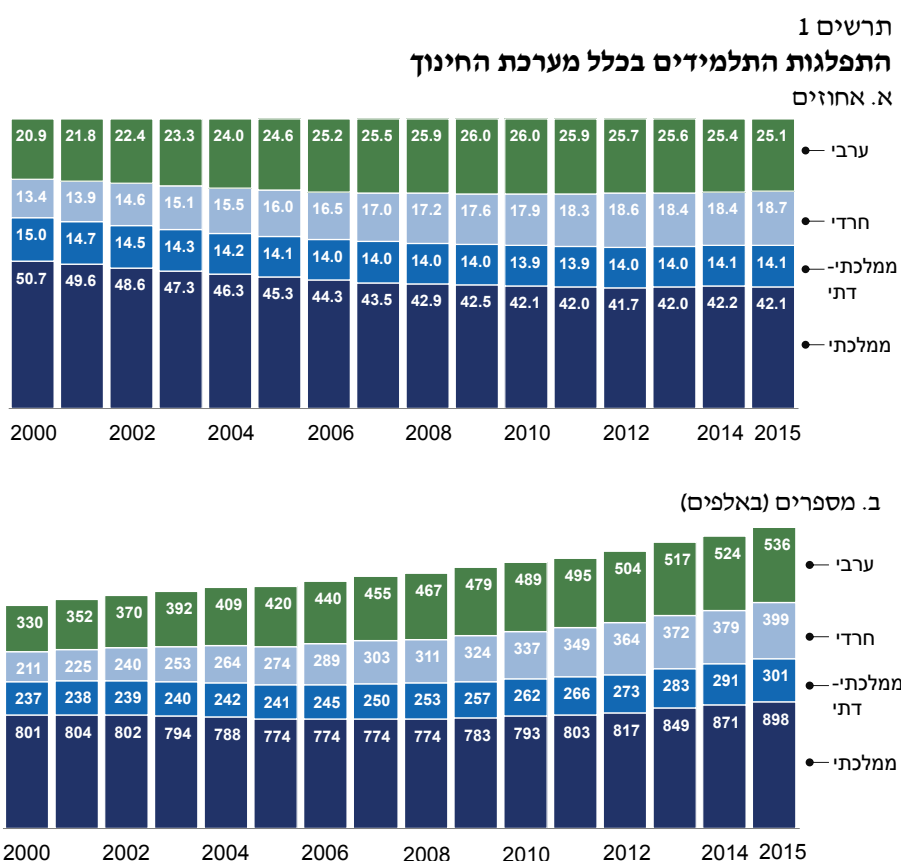
⁴ להכללת המעבר מגן הילדים לבית הספר בבדיקה יש חשיבות רבה, היות שהיא מאפשרת לבחון את האפשרות שבשלב החינוך הקדם-יסודי ההורים מייחסים חשיבות פחותה להחלטה על מסלול הלימודים האידיאולוגי של ילדיהם.

⁵ כך לדוגמה ב-2013 התברר שלמעלה מ-2,000 תלמידים שהופיעו בנתוני כיתה י' במגזר החרדי לא הופיעו בנתוני כיתה ט' ב-2012, ולמעלה מ-1,000 לא הופיעו כלל בנתונים מארבע השנים הקודמות. גם בבדיקה אחרת של נתוני

בחיבה העליונה גם בקרב חרדים, בשל העובדה שהמגמה הכללית שנמצאה בשלבים אלו התאימה למתרחש בשלבי החינוך המוקדמים יותר. כמו כן, נראה שהנתונים על המעברים אמינים יותר מהנתונים על כלל מספרי התלמידים, כי הם מבוססים על דיווח כפול – של המוסד שהתלמיד עזב ושל המוסד שהתלמיד עבר אליו – ומתייחסים רק לתלמידים שיש לגביהם נתונים.⁶ למרות הקשיים ברמות החינוך הגבוהות, בסך הכל ניתן לומר שהנתונים כמעט מלאים לגבי כל הגילאים מגן חובה ועד כיתה ט'. יש לציין כי כל הנתונים מתייחסים לחינוך הרגיל בלבד ואינם כוללים את תלמידי החינוך המיוחד.

1. שינויים בהרכב הדמוגרפי של מערכת החינוך: 2000–2015

את סוגיית המעברים בין חלקי מערכת החינוך יש לראות על רקע ההתפתחות הדמוגרפית של כלל מערכת החינוך בתקופה הנדונה. סעיף זה יעסוק בהתפתחויות בכלל המערכת, מגן הילדים (גילאי 3–5) ועד כיתה י"ב. התבוננות בתרשים 1 מצביעה על תופעה מעניינת, שאמנם הוצגה כבר בעבר בפרסומים שונים של מרכז טאוב (בלס, 2010; 2012; 2015א') אך נראה כי השלכותיה ומשמעויותיה טרם התקבלו, הובנו והופנמו במלואן אצל קובעי מדיניות החינוך, קל וחומר בציבור הרחב: השינויים הדרמטיים שהתחוללו ב-15 השנים האחרונות בקצב הצמיחה של הזרמים השונים במערכת החינוך.

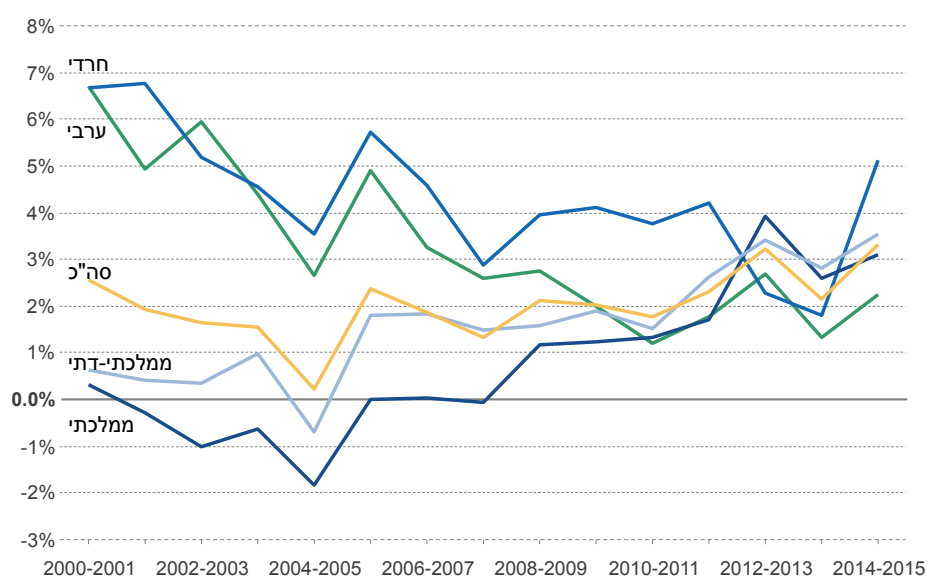

מקור: נחום בלס וחיים בלייד, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

כיתה י' ב-2014 נמצאו למעלה מ-2,000 תלמידים שלא היו רשומים בכיתה ט' ב-2013, אך מאות מהם נמצאו באותה השנה בכיתה י' (כאילו חזרו פעמיים על אותה כיתה) או בכיתה ח' (כאילו "קפצו" כיתה ודילגו על כיתה ט').
6 לאור בעיות של תשלומים כפולים בעבר, משרד החינוך מקפיד כיום הרבה יותר לוודא שלא יקרה שני מוסדות שונים ידווחו על אותו התלמיד בו זמנית.

כפי שרואים בתרשים 2, לאורך התקופה קצב הגידול של החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי גובר, ואילו בחינוך החרדי והערבי הקצב נחלש מאוד.⁷ בראשית התקופה קצב הגידול הממוצע של החינוך הממלכתי היה למעשה אפס (ואפילו שלילי בשנים מסוימות), ובסוף התקופה הוא הגיע לכ-3 אחוזים. החינוך הממלכתי-דתי גדל בקצב של כחצי אחוז לשנה בתחילת התקופה ובסיומה הגיע קצב הגידול לכ-3.5 אחוזים בשנה. לעומת זאת, קצב הגידול של החינוך הערבי ירד מכשישה אחוזים (ערבי) וכשבעה אחוזים (חרדי) לכ-2 אחוזים ו-3 אחוזים, בהתאמה (אם כי כאמור בשנה האחרונה שנבדקה חל זינוק בקצב הגידול של תלמידים חרדים, שמקורו טרם ברור).

תרשים 2
שיעור גידול התלמידים השנתי בכלל מערכת החינוך
לפי מגזר

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

לו נותרו קצבי הגידול כפי שהיו בראשית התקופה (2000–2003) – הנחה מקובלת כאשר עורכים תחזיות המבוססות על אקסטרפולציה (חיצוי) פשטנית – מספר התלמידים בחינוך הממלכתי היהודי היה קטן ב-132 אלף תלמידים לעומת המצב בפועל ב-2015. החינוך הממלכתי-דתי היה קטן ב-46 אלף תלמידים, החינוך החרדי היה גדול ב-121 אלף תלמידים, ומספר התלמידים בחינוך הערבי היה גדול ב-244 אלף (ראו לוח נ'1 בנספחים). במונחים של התפלגות מערכת החינוך, אם קצב הגידול הממוצע בשלוש השנים הראשונות היה נמשך היום, הרי שב-2015 חלקו של החינוך הערבי היה עומד על 34 אחוז מכלל התלמידים בישראל (לעומת 25 כיום), שיעור החרדים היה עומד על 23 אחוז מכלל התלמידים (לעומת 19 כיום) וחלקו של החינוך הממלכתי היהודי והממלכתי-דתי יחד היה 43 בלבד (לעומת 56 אחוז כיום).⁸ אם מתבוננים על כיתות א'–ו' בלבד ("דור העתיד"), מתברר שלו קצב הגידול של 2000–2003 היה נמשך לאורך כל השנים, החינוך הממלכתי היה מצטמצם ב-83 אלף תלמידים, והחינוך הממלכתי-דתי – ב-25 אלף תלמידים. לעומת זאת, לחינוך החרדי היו מתווספים כ-28 אלף תלמידים, ולחינוך הערבי – כ-70 אלף תלמידים (לוח נ'2 בנספחים).

⁷ שנת הלימודים 2014-2015 חורגת במקצת מדפוס זה. יש להמתין ולראות אם מדובר בתופעה חד-פעמית או ששוב מתרחש שינוי מגמה.

⁸ בעניין הקושי בחיזוי התפתחויות דמוגרפיות במערכת החינוך ראו בלס (2015א').

השינויים הגדולים בהרכב הדמוגרפי של מערכת החינוך, ובמיוחד הגידול המהיר של החינוך החרדי והערבי בראשית התקופה, גרמו לראשי מערכת החינוך לדאגה לא מבוטלת – ואף ננקטו צעדים לבלמת המגמות. כך למשל פורסם כי הורים חובשי כיפה סרוגה העדיפו לשלוח את ילדיהם לבתי ספר חרדיים, מפני שקיצוץ שעות לימוד מונע הפרדה בין בנים לבנות בחינוך הממלכתי-דתי (מרוז, 2000), ועיריית תל אביב החליטה לפתוח גנים מסובסדים למגזר החילוני בדרום תל אביב כדי ליצור חלופות למוסדות החינוך החרדי לגיל הרך (יהושע, 2001). גם בדוח מבקר המדינה מס' 62 (2011) מוזכרת הדאגה של החינוך הממלכתי-דתי, ואף נכתב שם כי הוקם צוות חשיבה בשל "הרצון להגן על החינוך הממלכתי כנגד הכרסום הקבוע הנעשה בו בידי החינוך המוכר שאינו רשמי". לא רק אנשי תקשורת ופוליטיקאים סברו כי מגמות הגידול בחלקם של החינוך הערבי והחרדי מדאיגות – גם חוקרים חזו כי עד השנה הנוכחית (2016), שני הזרמים הללו יהפכו לרוב – או כמעט ישתוו לחלקו של החינוך הממלכתי.⁹

המסקנה העולה מכך היא שאין זה פשוט כלל ועיקר לחזות את מספרי התלמידים, קל וחומר כאשר רוצים לתת תחזית מפורטת יותר הכוללת את התפלגות התלמידים בין חלקי המערכת השונים. גם לתחזיות של הגורמים המקצועיים והאמינים ביותר, שתחזיות מסוג זה הן לחם חוקם, יש להתייחס בזהירות רבה לתחזיות (כמובן גם לתחזיות שניתנות כאן).

מה גרם לשינויים המפליגים בהרכב הדמוגרפי של אוכלוסיית התלמידים, ולמה קשה כל כך לחזות התפתחויות דמוגרפיות? לשאלה זו יש כמה תשובות אפשריות, וביניהן בולטים במיוחד שני הסברים: שינויים בשיעורי הפרייון ובשיעורי הלימוד במוסדות החינוך.

א. שינויים בקצב הריבוי הטבעי של קבוצות האוכלוסייה השונות. לוח 1, הלקוח מתוך השנתון הסטטיסטי האחרון של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2015), מצביע בבירור על ירידה משמעותית מאוד בפרייון הכולל¹⁰ של מרבית הקבוצות הלא-יהודיות, ועל עלייה מקבילה בפרייון בקרב האוכלוסייה היהודית, במשך 15 השנים האחרונות. בקרב האוכלוסייה היהודית עלה הפרייון בשיעור של 16.5 אחוז (מ-2.67 ל-3.11 ילדים לאישה), ובאותה התקופה חלה ירידה של 26.7 אחוז בפרייון בקרב האוכלוסייה המוסלמית, כ-3.4 אחוזים בקרב נוצרים וכ-23.3 אחוז בקרב דרוזים.

לוח 1. שיעורי פרייון כולל, לפי דת

	2014	2013	2010–2014	2005–2009	2000–2004	
יהודים	3.11	3.05	3.03	2.81	2.67	
מוסלמים	3.35	3.35	3.50	3.89	4.57	
נוצרים	2.27	2.13	2.18	2.14	2.35	
דרוזים	2.20	2.21	2.30	2.54	2.87	
אחרים	1.72	1.68	1.68	1.53	1.55	
סך הכל	3.08	3.03	3.04	2.91	2.92	

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2015), לוח 3.3 (עיבודי המחברים)

נוסף לשינויים בשיעורי הפרייון לפי קבוצות לאום, חשוב לבחון את השינויים בהתאם למידת הדתיות. הנתון הרשמי האחרון שיש בנמצא מופיע בעבודה העוסקת בשנים 1979–2009 (חליחל, 2011). לפי נתונים אלו, שיעור הפרייון הכולל של האוכלוסייה היהודית בכללותה עלה ב-7.8 אחוזים בין 2000 ל-2009, ואילו שיעור הפרייון הכולל באוכלוסייה הערבית באותה התקופה ירד בכ-21 אחוז. החלוקה לתת-אוכלוסיות בהתאם לרמת הדתיות שלהן מגלה מגמות מעורבות: שיעור הפרייון באוכלוסייה היהודית החילונית עלה בכ-10 אחוזים; כמעט לא השתנה בקרב האוכלוסייה המסורתית; ירד בכ-3 אחוזים בקרב נשים מסורתיות-

⁹ ראו למשל תחזיות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2010) ושל בן-דוד (2009). תחזיות אלו, ובעיקר האחרונה, השפיעו רבות על השיח הציבורי וצוטטו בהרחבה בתקשורת, למשל אצל ישעיהו (2010), פלד (2010) ורולניק (2010).

¹⁰ פרייון מחושב לפי מספר הילדים הממוצע לאישה לאורך החיים.

דתיות; עלה בכ-15 אחוז בקרב נשים דתיות; ובקרב חרדיות ירד שיעור הפרייון בכ-10 אחוזים.¹¹ למרות השינוי, שיעורי הפרייון באוכלוסייה החרדית נותרו גבוהים בהרבה מאשר באוכלוסייה החילונית: 6.53 ילדים לאישה בממוצע לעומת 2.07, בהתאמה (חליחל, 2011).¹²

נתונים אלו מעלים שאלה חשובה ביותר לגבי המגזר החרדי: אם שיעור הילודה במגזר ירד ב-10 אחוזים בלבד, מדוע קצב הגידול השנתי של זרם החינוך החרדי ירד בכ-55 אחוז (מ-5.3 אחוזים בממוצע בחומש הראשון של התקופה ל-3.4 אחוזים בחומש האחרון של התקופה) (תרשים 2 לעיל ולוח נ'3בנספחים)? לכאורה אפשר היה להסביר זאת בריבוי התלמידים העוזבים את הזרם החרדי לטובת זרמים אחרים, אולם כפי שיודגם בסעיף הבא, שיעור המעברים בין זרמי החינוך נמוך מאוד, ובוודאי אינו יכול להסביר לבדו את הפער בין שיעור הילודה לירידה בקצב הגידול השנתי. האפשרות הסבירה ביותר העולה על הדעת – שטרם נבדקה לעומקה – היא תהליכי עומק של "יציאה בשאלה". בעת כתיבת מסמך זה הופיעו בכלי התקשורת כמה ידיעות המעלות את הסברה שבשנים האחרונות התרחבה תופעה זו באוכלוסייה החרדית (ובהן סדרת כתבות נרחבת של אבישי בן-חיים בערוץ 10). אך היות שנושא זה אינו עומד במוקד הבדיקה הנוכחית, אפשר רק לציין שהנושא ראוי לבחינה מעמיקה.

במגזר הערבי נרשמו שיעורים גבוהים של ריבוי טבעי בחלק הראשון של התקופה, והם שהסבירו את העלייה בחלקה של קבוצה זו בכלל אוכלוסיית התלמידים (לצד העלייה בשיעורי הלמידה, ראו הסבר בפסקה הבאה). בחלקה השני של התקופה (החל ב-2010) חלה ירידה בשיעורי הפרייון של נשים ערביות מוסלמיות.

ב. שינוי בשיעורי הלמידה. שיעור התלמידים מקרב כלל שכבת הגיל משתנה בין שכבות גיל שונות, ובעיקר בין מגזרים שונים. במגזר היהודי שיעורי הלמידה היו כמעט מלאים כבר בשנת 2000 (רק בשכבות הגיל 3 ו-17 עמדו השיעורים על 80 ו-90 אחוז, בהתאמה), ולא היה שינוי משמעותי במצב לאורך השנים.¹³ לעומת זאת, באוכלוסייה הערבית חלו שינויים ניכרים בשיעורי הלמידה בגנים, ובהחלט הייתה לכך השפעה על קצב הגידול של אוכלוסיית התלמידים. בשנת 2000 שיעור הלמידה בקרב גילאי שלוש במגזר היה כ-33 אחוז, בקרב גילאי ארבע – 43 אחוז, ובקרב גילאי 5 – 79 אחוז. עד 2015 שיעורי הלמידה במגזר הערבי היו כמעט מלאים בכל שכבות הגיל, בין היתר עקב יישום של חוק לימוד חובה לגילאי 3-4 ביישובים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים בתחילת התקופה. מכאן נובע שאפשר לייחס חלק ניכר מהגידול בגני הילדים לעלייה בשיעורי הלמידה.

בהקשר זה כדאי לציין שיש הטוענים כי חלקים הולכים וגדלים של האוכלוסייה החרדית הולכים למוסדות חינוך שאינם מדווחים כלל למשרד החינוך (למשל קשתי, 2015). אולם גם אם מקבלים את ההערכות הללו, לא נראה שיש לתופעה השפעה על ירידת קצב הגידול של אוכלוסיית התלמידים היהודית, לאור העובדה שנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מראים ששיעורי הלמידה בחינוך היסודי היהודי היו כמעט מלאים לאורך כל התקופה (97-98 אחוז).

ג. עלייה והגירה¹⁴ – התקופה שבין 2000 ל-2015 לא אופיינה בגלי עלייה גדולים כמו העשור שקדם לה. בממוצע מדי שנה עלו כ-20,000 אלף איש, לעומת ממוצע של כ-100,000 עולים בעשור שקדם לכך. אם מביאים בחשבון שחלק מהעולים מתקזזים עם מהגרים שעוזבים את הארץ, מתברר שמספר זה זניח והשפעתו של על השינויים הדמוגרפיים לא יכולה להיות גדולה במיוחד.

¹¹ ייתכן שלירידה יש קשר לכך שב-2003 הוחלט על קיצוץ משמעותי של קצבאות הילדים, שחלקן בכלכלת משק הבית החרדי הממוצע גבוה יחסית.

¹² ממצאים עדכניים באותו נושא שהועברו למרכז טאוב ב-2016, באדיבותו של מר אחמד חליחל, מצביעים על כך שבשנים האחרונות שיעור הפרייון באוכלוסייה החרדית שוב עלה – משמע מגמת הירידה בקצב הגידול כמעט נפסקה – והוא חזר פחות או יותר לרמתו מתחילת המאה.

¹³ ייתכן שלעובדה שילדי עובדים זרים אינם נכללים בכלל האוכלוסייה לצורך חישוב שיעורי הלמידה, אך נספרים בין הלומדים, יש השפעה מסוימת על הגידול באוכלוסיית החינוך הממלכתי, אך נראה כי מדובר בתופעה זניחה בהיקפה.

¹⁴ סעיף זה מתייחס ליהודים בלבד, היות שנושא נושא ההגירה במגזר הערבי טרם נבחן כראוי. ככל הנראה התופעה הייתה משמעותית יותר בראשית שנות האלפיים (בלס ודוכן, 2006) אך הצטמצמה לאחר מכן, אולי בשל הגבלות חוקיות על איחוד משפחות במגזר הערבי. מן הנתונים הקיימים כים אי אפשר לקבוע אם השפעת ההגירה במגזר הערבי היא חיובית או שלילית, אולם יש להניח כי היא זניחה יחסית.

2. מעברים בין זרמי חינוך

שאלת המעברים על רקע אידיאולוגי-דתי היא אחת החשובות ביותר בכל הדיון על השינויים הדמוגרפיים בכלל, ועל המעברים בין סוגי הפיקוח בפרט. סעיף זה ינסה לבדוק אם ההבדלים הגדולים בין מספרי התלמידים החזויים ובין המספרים בפועל מיוחסים בעיקר לשינויים דמוגרפיים ולשיעורי הלימוד (כפי שפורט בסעיף הקודם), או שמא אפשר לראות בהם גם עדות לשינויים בהשקפות העולם של ההורים.¹⁵ תוצאות הבדיקה הנוכחית מחזקות את המסקנות שהובאו בעבודה הראשונה שעסקה בנושא (בלס ודוכן, 2006). כפי שניכר בתרשים 3 (ובלוח נ'5 בנספחים), היקפי המעברים בין הזרמים בבתי הספר בשנים הנבדקות מסתכמים בכ-40 אלף תלמידים, שהם כשני אחוזים מכלל אוכלוסיית התלמידים בישראל (וכ-2.5 עד 3 אחוזים מהתלמידים במגזר היהודי לאורך השנים). בחישוב המעברים "נטו" (היינו, בשקלול התלמידים המצטרפים לכל זרם והעוזבים אותו – תרשים 3ב') מספר המעברים קטן עוד יותר: פחות מאחוז אחד מכלל התלמידים בבתי הספר (וכאחוז וחצי מכלל האוכלוסייה היהודית). אשר על כן, השפעתם של המעברים על התנודות הגדולות במספרי התלמידים בכל אחד מסוגי הפיקוח היא שולית, וההסבר העיקרי לשינויים בהתפלגות התלמידים הוא שיעורי הפיריון. עם זאת, מעניין לבחון ביתר עומק את המגמות בקרב העוברים – וכפי שיוגדגם בהמשך, כאשר מתמקדים במעברים בין זרמים בצמתים של החלטות חשובות, כמו המעבר מהגן לכיתה א' או מכיתה ו' לכיתה ז', שיעורי העוברים עשויים להיות משמעותיים מאוד, בעיקר בחינוך החרדי והממלכתי-דתי.

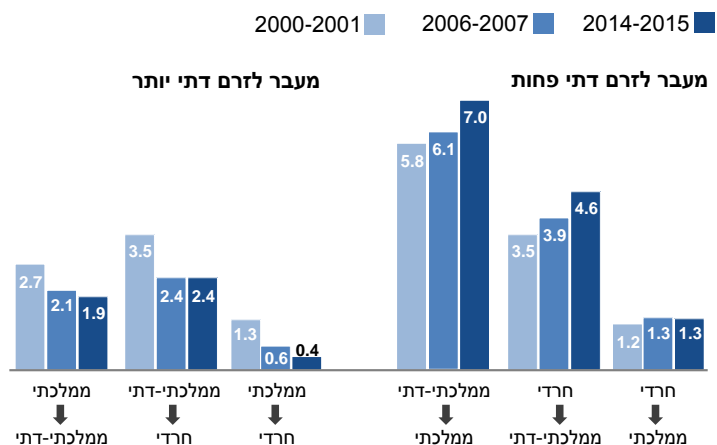
מן הנתונים מצטיירת תמונה עקבית וחד-משמעית של מאזן "נטו" (קרי, ההפרש בין כמות העוזבים לכמות המצטרפים) גבוה יותר בחינוך הממלכתי לעומת החינוך החרדי והממלכתי-דתי (כל אחד בנפרד ושניהם יחד). מאזן המעברים בחינוך הממלכתי-דתי גבוה יותר מאשר בחינוך החרדי, אולם כאמור נמוך יותר מאשר בחינוך הממלכתי – היינו, המאזן "נטו" של החינוך החרדי נמוך הן לעומת החינוך הממלכתי והן לעומת החינוך הממלכתי-דתי.

בעת בחינת המעברים יש להביא בחשבון שייתכן כי בחינוך החרדי, בייחוד בגילי הגן, לומדים גם ילדים שאינם חרדים, שהוריהם רשמו אותם למוסד חרדי מטעמי נוחות. לעומת זאת, קרוב לוודאי שאין ילדים חרדים רבים שלומדים במסגרות של החינוך הממלכתי או הממלכתי-דתי, שאינן תואמות את תפיסת עולמם. לפיכך, אפשר להניח ברמת ודאות גבוהה שמספר הילדים בחינוך החרדי משקף את הגבול העליון של מספר ההורים החרדים לילדים בגילים הרלוונטיים (היות שאין כמעט ילדים חרדים במוסדות של זרמים אחרים, ולעומת זאת במוסדות חרדיים עשויים ללמוד ילדים שאינם חרדים).

¹⁵ ייתכן כי חלק מהמעברים נעשים מסיבות של נוחות ותועלת, למשל ההטבות המיוחסות לרשת מוסדות החינוך החרדיים, אולם ההנחה היא שמרבית המעברים משקפים שינוי בתפיסת העולם של המשפחה או של התלמיד.

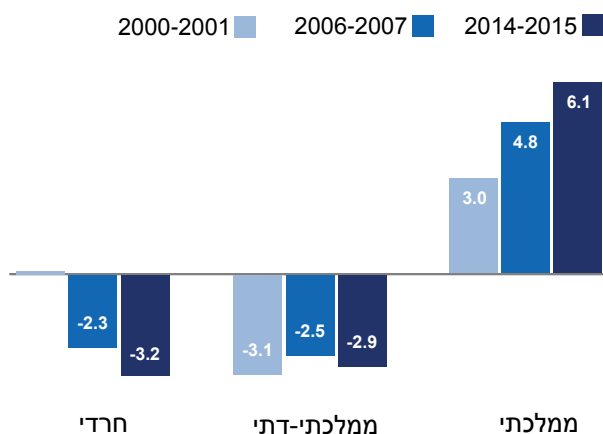
תרשים 3

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך בבתי הספר
באלפים, כלל החינוך העברי

ב. השינוי במספר התלמידים בבתי הספר עקב מעברים

בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

מעברים בגיל הגן (3-5)¹⁶

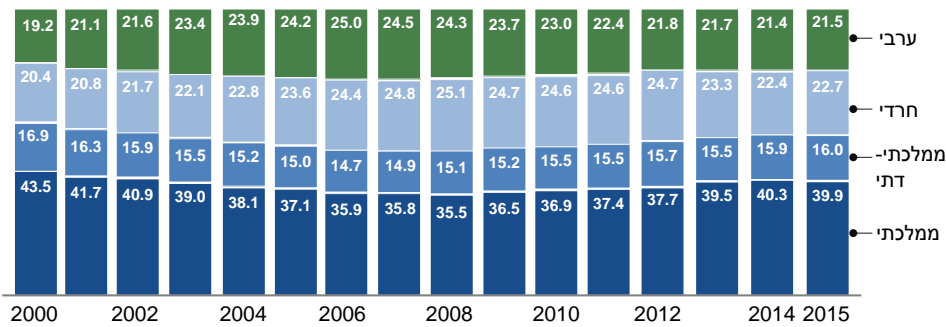
מספר הילדים בגני הילדים בתקופה שבין 2000 ל-2015 עלה מ-284 אלף ל-475 אלף – גידול של 67 אחוז. עיקרו של הגידול נובע מריבוי טבעי, אך כאמור הוא מבטא גם עלייה בשיעורי הלמידה בגני הילדים, בעיקר בשל יישום חוק לימוד חובה חינוך לגילאי 3-4. הגידול במספר התלמידים עקב יישום החוק בולט במיוחד במגזר הערבי ובחינוך הממלכתי היהודי. במקרה הראשון עיקר ההשפעה מיוחסת לשיפור הגישה לגנים עקב בנייה מאסיבית (מפני שחלק גדול מילדי הגנים בקבוצה זו משתייכים לאשכול חברתי-כלכלי נמוך, ולכן היו פטורים משכר לימוד כבר בתחילת התקופה). במקרה של האוכלוסייה היהודית השינוי מיוחס לביטול שכר

¹⁶ היות שחלק גדול מגילאי 3-4 לומדים בגנים פרטיים ולא מצויים במערכת של משרד החינוך, הנתונים עשויים להיות מדויקים פחות מנתוני שלבי החינוך האחרים (גן חובה עד י"ב).

הלימוד, שאפשר לחלק מההורים להעביר את ילדיהם מגנים פרטיים לגנים ציבוריים, ולחלק אחר לשלוח את הילדים לגנים פרטיים ששכר הלימוד בהם הופחת (בהתאם להחלטת ממשלה בנושא). קשה להבדיל בין מגמות הנובעות משינויים בדפוסי הפירון והשפעות אידיאולוגיות למגמות הנובעות מעלייה בשיעורי הלמידה, אולם כך או כך אפשר לראות בבירור את המגמות שכבר צוינו לעיל בהקשר של כלל המערכת: חלקו של החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי בכלל אוכלוסיית תלמידי הגנים ירד עד 2006, נותר יציב מ-2007 עד 2009 ועלה מאז 2009. בחלקו של החינוך החרדי ניכרת עלייה עד 2007, יציבות עד 2012 וירידה מאז, ובחלקו של החינוך הערבי חלה עלייה עד 2006 וירידה רציפה מאז (תרשים 4).

תרשים 4

התפלגות תלמידי הגן לפי זרם חינוך, באחוזים

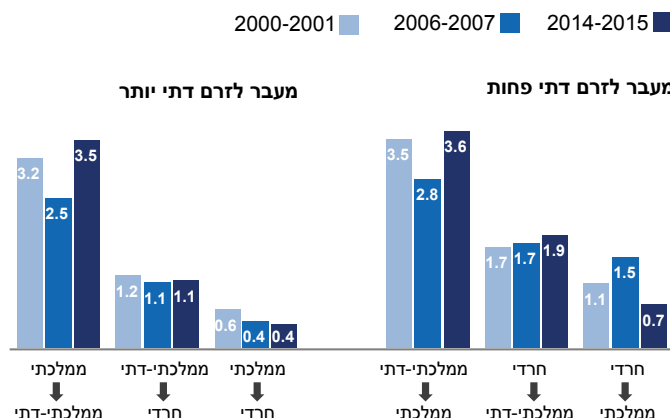
מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

לאורך התקופה עברו 17,000 תלמידים מהחינוך הממלכתי-דתי לחינוך החרדי, לעומת 26,000 ילדים שעברו בכיוון ההפוך (תרשים 5). הפערים במעברים בין החינוך החרדי לממלכתי היו בולטים עוד יותר: בשעה שרק 7,000 עברו מהחינוך הממלכתי לחינוך החרדי, 17,000 תלמידים עברו בכיוון ההפוך. לאורך כל התקופה מאזן המעברים (מעברים נטו) בזרמים הממלכתי והממלכתי-דתי היה חיובי, ואילו מאזן המעברים בחינוך החרדי היה שלילי (אם כי המספרים לא היו גדולים, כפי שניכר בתרשים 5). נקודה מעניינת נוספת העולה מהנתונים היא שהיקפי המעבר של תלמידים ערבים מגנים יהודיים לגנים ערביים כפולים מהמעברים מגנים ערבים לגנים יהודיים, והתופעה הולכת וגוברת (הנתונים אינם מוצגים בתרשים). ככל הנראה הניסיונות לקיומם של גנים משותפים מעוררים קשיים לא מעטים בפני הילדים הערבים. בכל מקרה מדובר במספרים קטנים מאוד.

תרשים 5

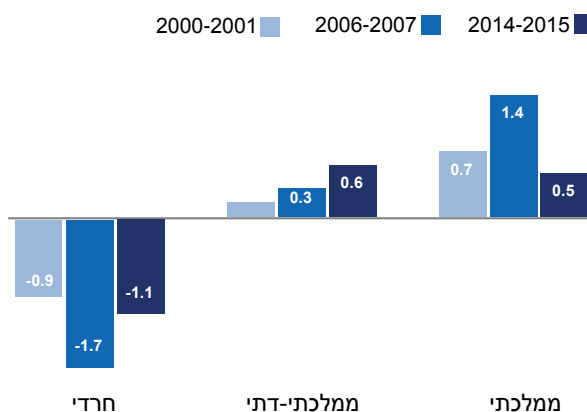
א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך בגנים

באלפים, החינוך העברי

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים

בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

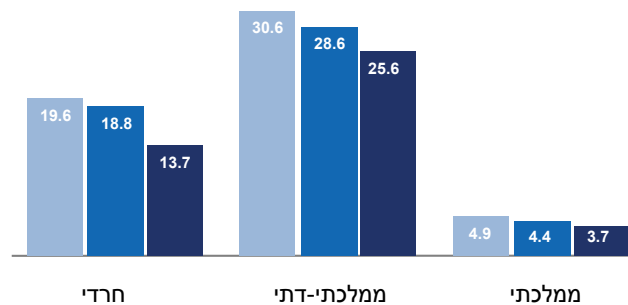
מעברים בעלייה מהגן לכיתה א'

שלב חשוב מאוד – אולי החשוב ביותר – בקבלת ההחלטה באשר לסוג החינוך שיקבל הילד הוא המעבר מהגן לכיתה א'. כאמור, בעת ההרשמה לגן החשיבות שההורים מייחסים לסוג הפיקוח עשויה להיות נמוכה יותר יחסית, לעומת שקלול גורמים כגון קרבה למקום המגורים, נוחיות ויוקרה של גנת ספציפית. אך כאשר הילדים עוברים לכיתה א', להעדפותיהם הדתיות יש כבר משקל רב יותר (במקרים רבים ההורים נדרשים לקיים אורח חיים התואם את ההשקפה הדתית של בית הספר). אחת הביקורות העיקריות על העבודה הקודמת בנושא (בלס ודוכן, 2006) הייתה שבחינת המעברים בין סוגי הפיקוח החל מהחינוך היסודי אינה לוקחת בחשבון את "המעבר האידיאולוגי" של הורים חילונים ודתיים לחינוך החרדי כבר בגיל הגן. לטענת המבקרים, אנשי החינוך החרדי משפיעים על ההורים באמצעים שונים (כגון משך השהיה, הסעות והזנה) לשלוח את ילדיהם לחינוך החרדי בגן הילדים, ומי שנקלט בגן בחינוך החרדי נוטה להמשיך ללמוד בזרם זה. תמונת ההתפלגות של תלמידי כיתה א' לאורך התקופה מראה מגמה דומה לזו שתוארה לגבי תלמידי הגנים, דהיינו, ירידה בחלקו של החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי עד 2008 ומאז עלייה אטית אך רציפה,

ולעומת זאת בחינוך החרדי עלייה מהירה עד 2012 ומאז יציבות, ובחינוך הערבי – עלייה עד 2008 ומאז ירידה (לפירוט התפלגות התלמידים בכל שכבת גיל בנפרד ראו תרשימים בנספחים).

מבחינת מספרי המעברים בין סוגי הפיקוח, מתגלה בשכבת גיל זו תופעה מעניינת וחשובה. כאשר מתמקדים בשיעור התלמידים העוזבים בכל אחד מזרמי החינוך (תרשים 6),¹⁷ מתברר ששיעור העזיבה הגבוה ביותר הוא בחינוך הממלכתי-דתי, בין 30.6 ל-25.6 אחוז. לאחר מכן מגיע זרם החינוך החרדי (בין 19.6 ל-13.7 אחוז עוזבים) ולאחריו החינוך הממלכתי היהודי (בין 4.9 ל-3.7 אחוזים). כאשר בוחנים את שיעור המעברים נטו, מתגלה כי החינוך הממלכתי מקבל תוספת של בין 6 ל-4 אחוזים; החינוך הממלכתי-דתי מפסיד עד כ-6 אחוזים מתלמידיו (בשיעורים משתנים לאורך התקופה); ואילו החינוך החרדי הפסיד בין 11 אחוז מהתלמידים בתחילת התקופה ל-6 אחוזים בסופה.

תרשים 6
שיעור התלמידים העוברים בין זרמי חינוך מהגן לכיתה א'
כאחוז מכלל התלמידים בזרם, החינוך העברי
2000-2001 ■ 2006-2007 ■ 2014-2015 ■

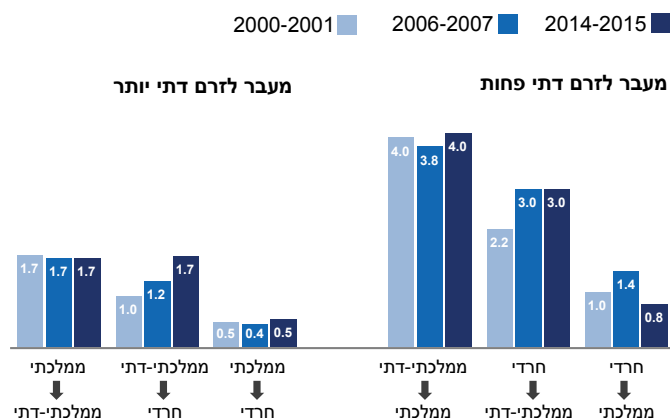
מקור: נחום בלס וחיים בלייד, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

כמו במקרה של המעברים בכלל שכבות הגיל בבתי הספר, גם במעבר מן הגן לכיתה א' מספר התלמידים העוזבים את הזרמים הממלכתי-דתי והחרדי גבוה לעומת מספר העוזבים את החינוך הממלכתי, וניכרת מגמת מעבר ממסגרות דתיות יותר למסגרות דתיות פחות (תרשים 7). שיעור העוברים בין הזרמים נמוך יותר בשנים האחרונות מאשר בראשית התקופה, מה שעשוי להצביע על הקשחה במחויבות לבחירה כבר בגיל צעיר.

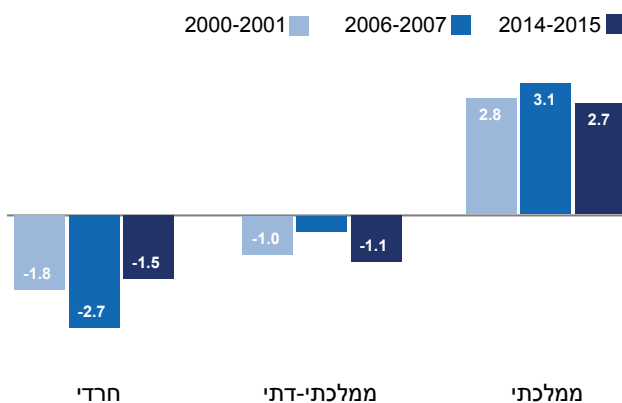
¹⁷ שיעור העוזבים מדי שנה חושב כיחס בין מספר התלמידים העוזבים ובין מספר התלמידים הצפוי באותה שכבה אלמלא היו תלמידים שעזבו. כך למשל, בין 2000 ל-2001 עזבו את החינוך החרדי 3,243 תלמידים בין הגן לכיתה א', ומספר התלמידים בשכבת א' היה 13,267, ושיעור העוזבים חושב כך: $3,243 / (13,267 + 3,243)$.

תרשים 7

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך מהגן לכיתה א' באלפים, החינוך העברי

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

מעברים בשאר חלקי המערכת

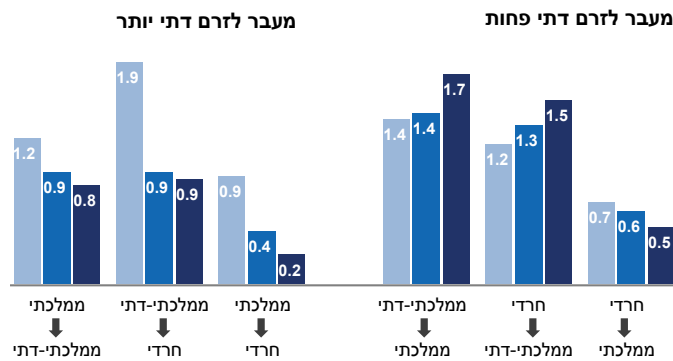
המגמות שהתגלו בגני הילדים ובמעבר לכיתות א' בחמש השנים האחרונות – דהיינו גידול בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, ירידה בחלקו של החינוך הערבי והאטה בגידול של החינוך החרדי – מתקיימות גם בכיתות א'-ו' (תרשים נ'2 בנספחים). המעברים בקבוצת גיל זו מצומצמים: כשליש אחוז מכלל התלמידים בכל אחת מהקבוצות. עם זאת, גם ברמת חינוך זו המאזן של החינוך הממלכתי הוא חיובי לאורך כל השנים, ואילו המאזן של הזרמים הממלכתי-דתי והחרדי הוא שלילי (למעט שנה אחת בתחילת התקופה, בין 2000 ל-2001 – ראו תרשים 8).

תרשים 8

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך בכיתות א'-ו'

באלפים. החינוך העברי

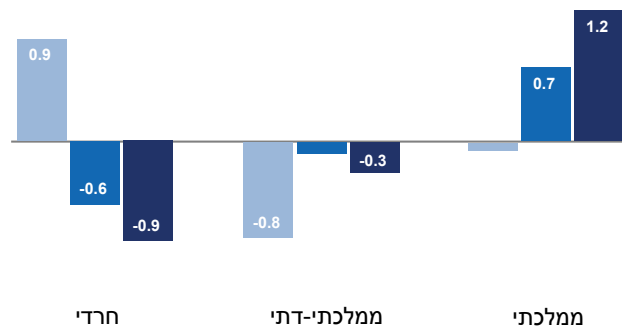
2000-2001 2006-2007 2014-2015

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים

בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

2000-2001 2006-2007 2014-2015

מקור: נחום בלס וחיים בליך, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

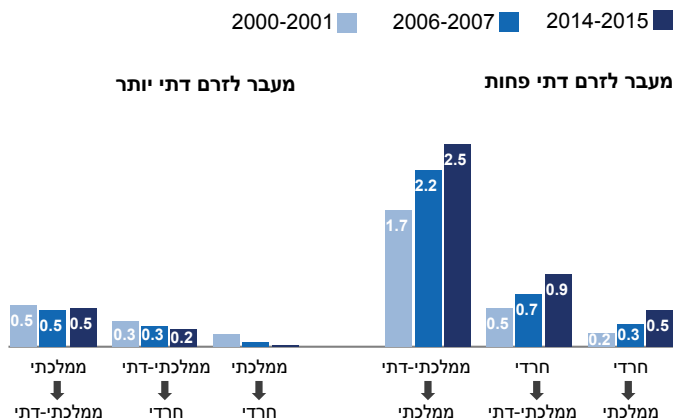
המעבר מכיתה ו' לכיתה ז' הוא מעבר חשוב מאוד לגבי חלק מהתלמידים, בשל המעבר מבית ספר יסודי לחטיבת הביניים.¹⁸ גם במקרה זה אפשר לראות שלאורך כלל התקופה הזרמים הממלכתי-דתי והחרדי איבדו תלמידים לטובת זרמים אחרים מדי שנה, ואילו לחינוך הממלכתי עברו כ-1,000 עד 2,500 תלמידים מזרמים אחרים (תרשים 9). לפירוט המעברים בשלב חטיבת הביניים ראו תרשים ני 5 (בנספחים).

¹⁸ מתברר שגם לגבי תלמידים חרדים הלומדים במוסדות שמונה שנתיים יש משמעות למעבר זה.

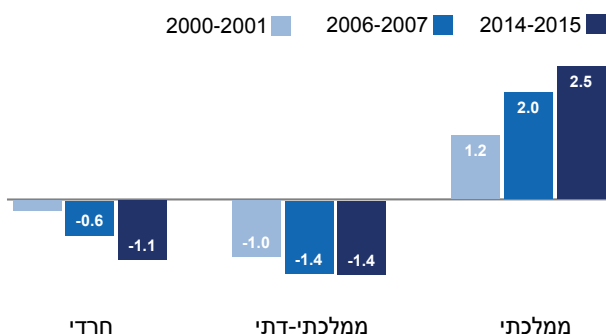

תרשים 9

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך מכיתה ו' ל-ז' באלפים, החינוך העברי

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים
בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

מדי שנה עוברים בין 11 אחוז (בתחילת התקופה) ל-14 אחוז (בסוף התקופה) מהתלמידים בחינוך הממלכתי-דתי לחינוך הממלכתי במעבר מכיתה ו' ל-ז'. מנגד מצטרפים אליו תלמידים מהחינוך החרדי, כך שבמאזן הכללי מאבד הזרם הממלכתי-דתי בין 6 ל-9 אחוזים מתלמידיו.¹⁹ לשינויים אלו בהרכב הדמוגרפי של התלמידים בחינוך הממלכתי-דתי עשויה להיות השפעה גם על אופיו החינוכי והאידיאולוגי, בכיוון של הקצנה דתית. החינוך החרדי מאבד בעקבות המעברים כ-2 עד 4 אחוזים מהתלמידים, בעיקר לטובת החינוך הממלכתי-דתי אך גם לחינוך הממלכתי. לעומת זאת, שיעור התלמידים שהצטרפו לחינוך הממלכתי לאחר שלמדו בזרמים אחרים עד כיתה ו' עמד על כ-5 אחוזים מכלל התלמידים בשכבת כיתות ו' בזרם הממלכתי ב-2015 – שיעור משמעותי בהחלט.

מספר התלמידים שעברו בין הזרמים בשכבת גיל זו כמעט הוכפל במהלך התקופה. מספר התלמידים שעברו מהחינוך החרדי לחינוך הממלכתי-דתי עלה מכ-500 תלמידים בשנים 2001–2000 לכמעט 1,000 בשנים 2015–2014, ומספר העוברים מהזרם החרדי לממלכתי עלה מפחות מ-200 בראשית התקופה ל-450 בסופה.

¹⁹ ייתכן מאוד שמעברים אלו אינם רק ביוזמת התלמידים. יש לא מעט אינדיקציות – אם כי לא נראה שיש ראיות מחקריות – לכך שבתי ספר בחינוך הממלכתי-דתי משפיעים על תלמידים לעבור לבתי ספר ממלכתיים מסיבות שונות, לימודיות ודתיות כאחת.

לעומת זאת, יש מגמת ירידה קלה במספר התלמידים העוברים מהחינוך הממלכתי לחינוך החרדי. עם זאת, יש לקחת בחשבון כי באותה התקופה גדל מספר התלמידים בחינוך החרדי כמעט פי שניים, כך שבמונחים יחסיים שיעור העוברים מתוך כלל התלמידים בחינוך החרדי נותר דומה.

מעניין לבחון גם מגמות המעבר בין זרמים בעלייה מכיתה ח' לכיתה ט', מפני שחלק לא מבוטל מהמוסדות במערכת החינוך (במיוחד בזרם החרדי ובזרם הערבי המוכר שאינו רשמי) פועלים עדיין במתכונת של חלוקה ליסודי ולתיכון בלבד – כיתות א'-ח' וכיתות ט'-י"ב. כצפוי, תופעת המעברים מצטמצמת עם העלייה בגיל התלמידים, אולם היא אינה מתבטלת. בדומה לשלבי החינוך המוקדמים יותר, גם במעבר בין כיתה ח' לכיתה ט' קיימת תופעה של עזיבת החינוך החרדי – בעיקר לכיוון החינוך הממלכתי-דתי, אך גם לחינוך הממלכתי – ומגד מעברים מעטים יותר של תלמידים מהחינוך הממלכתי-דתי לחרדי. החינוך הממלכתי-דתי מקבל אמנם תלמידים שעזבו את החינוך החרדי, אך תלמידים רבים יותר עוברים מזרם זה לחינוך הממלכתי, לכן בסופו של דבר נותר הזרם הממלכתי-דתי במצב של מאזן שלילי במניית התלמידים העוברים בין הזרמים. לחינוך הממלכתי היהודי מצטרפים תלמידים הן מהחינוך הערבי והן משני זרמי החינוך הדתיים, ומספר העוזבים אותו קטן יותר, כך שלאורך השנים נוספו לו כ-11,000 תלמידים שלמדו לפני כן בזרמים אחרים, שהם כשני אחוזים מכלל התלמידים שעברו בין כיתה ח' לט' (לפירוט המעברים בשלב חטיבת הביניים ראו תרשים נ"5 בנספחים).

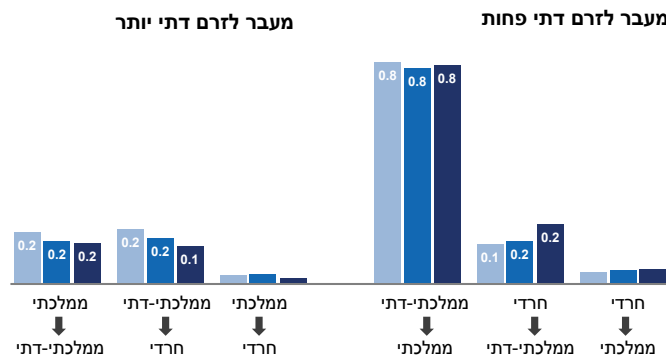
שלב חשוב נוסף במסלול הלימודי הוא המעבר מחטיבת הביניים לחטיבה העליונה – מכיתה ט' לכיתה י' (גם במוסדות ארבע-שנתיים (ט' עד י"ב) שלב זה הוא חשוב מאוד, כי בו נקבעות לרוב מקצועות הלימוד המורחבים שבהם ייבחנו התלמידים בכיתה י"ב). גם בשלב זה מגמות המעבר דומות מאוד להתנהגות בקבוצות הגיל הצעירות יותר, דהיינו: המשך התחזקות החינוך הממלכתי היהודי, בעיקר על חשבון החינוך הממלכתי-דתי (תרשים 10).

תרשים 10

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך מכיתה ט' ל-י'

באלפים, החינוך העברי

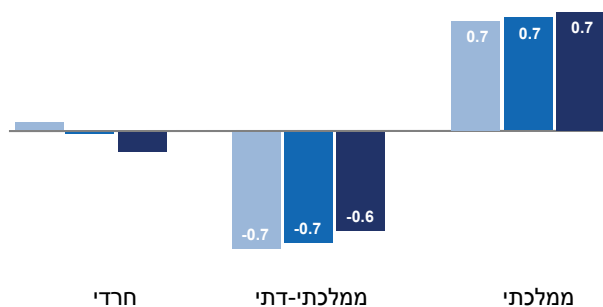
2000-2001 2006-2007 2014-2015

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים

בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם, באלפים

2000-2001 2006-2007 2014-2015

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

להשלמת התמונה יצוין כי מעברי התלמידים אינם פוסקים גם בכיתות יי"ב (שם לשיקולים של התלמיד עצמו יש כבר משקל מכריע), וגם שם התמונה דומה – אם כי היקפיה קטנים יותר (מאות בודדות של תלמידים בלבד).

סיכום: מעברים בין זרמים במערכת החינוך

הבחינה המעמיקה והפרטנית של תנועות התלמידים בין הזרמים במערכת החינוך מצביעה על כמה מגמות עקביות:

- א. בדרך כלל תלמידים נוטים להמשיך ללמוד בזרם שהצטרפו אליו כבר בגיל הגן. היקף המעברים בין הזרמים לאורך כל התקופה נותר יציב סביב אחוז אחד או שניים מכלל התלמידים בלבד.
- ב. היקף המעברים היה גדול יותר בנקודות צומת מחייבות החלטה אקטיבית מצד ההורים או התלמידים, כגון בין הגן לכיתה א', בין בית הספר היסודי לחטיבת הביניים ובין חטיבת הביניים לחטיבה העליונה (מכיתה ט' ל-י).
- ג. לאורך כל התקופה (למעט מקרים בודדים) ובכל שלבי החינוך כיוון המעברים היה דומה. מאזן העוברים של החינוך הממלכתי הוא חיובי (משמע, יש יותר נקלטים מעוזבים) הן ביחס לחינוך הממלכתי-דתי והן ביחס לחינוך החרדי. לעומת זאת, מאזן העוברים של החינוך הממלכתי ביחס לחינוך הערבי היה חיובי במחצית הראשונה של התקופה ושילי במחצית השנייה. מאזן העוברים של החינוך הממלכתי-דתי אמנם היה שלילי, אולם ביחס לחינוך החרדי הוא חיובי (כלומר, יש יותר תלמידים שעוברים מהחינוך החרדי לחינוך הממלכתי-דתי מאשר בכיוון ההפוך) ונותר פחות או יותר קבוע לאורך השנים.

לאור כל האמור לעיל, נראה שאפשר לומר שלמעברים בין חלקי המערכת השונים השפעה ממתנת על הגידול בחלקם של הזרם החרדי והזרם הערבי במערכת החינוך, אך בשל היקפם המצומצם יש לחפש את הסיבה העיקרית להתחזקות המחודשת של החינוך הממלכתי היהודי במישורים אחרים, ובעיקרם בשינויים דמוגרפיים: צמצום מסוים בשיעורי הפרייון של האוכלוסייה החרדית לעומת עלייה בקרב האוכלוסייה החילונית – ובהקשר לחינוך החרדי אולי גם מגמה של יציאה בשאלה, כמפורט בסעיף 1.

3. מעברים מהחינוך הרשמי לחינוך המוכר שאינו רשמי

סוגיה אחרת העולה לדיון לעתים קרובות היא בתי הספר המוכרים שאינם רשמיים, ובפרט המעברים בין החינוך הרשמי לחינוך המוכר שאינו רשמי. כותרת אחרת לסוגיה זו היא "חינוך ציבורי לעומת חינוך פרטי". עם זאת, חשוב להדגיש שהזיהוי של "מוכר שאינו רשמי" עם "פרטי" אינו מדויק, שכן חלק ניכר מהחינוך המוכר שאינו רשמי הוא למעשה בתי ספר ציבוריים במובנים רבים, בראש וראשונה מבחינת היקף המימון הציבורי שהם זוכים לו. כך למשל, החינוך החרדי הוא ברובו המוחלט "מוכר שאינו רשמי", ושתי הרשתות החרדיות הגדולות – "החינוך העצמאי" ו"מעייני החינוך התורני" – מתוקצבות באופן דומה לחינוך הרשמי. כמו כן, רוב החטיבות העליונות מוגדרות כחינוך מוכר שאינו רשמי (ובכלל זה רשת אורט, בית הספר הריאלי בחיפה, התיכון ליד האוניברסיטה בירושלים ועוד), אף שהן ממומנות מכספי מדינה, והיא זו הקובעת את תכנית הלימודים שלהן ואת רוב תנאי ההפעלה.

למרות ריבוי הדיונים הציבוריים על החינוך הפרטי, מספר התלמידים בבתי ספר מוכרים שאינם רשמיים בכיתות א' ו-ב' בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי הוא זניח. בשנת 2000 רק 0.7 אחוז מהתלמידים בחינוך הממלכתי המוכר (2,389) למדו במוסד שאינו רשמי, ובחינוך הממלכתי-דתי עמד הנתון על 1.5 אחוזים מהתלמידים (1,472). הנתונים המקבילים ב-2015 עמדו על 1.4 אחוזים מהתלמידים בחינוך הממלכתי (5,162) ו-1.0 אחוז בחינוך הממלכתי-דתי (1,238). נכון ל-2015, כמעט מחצית מהתלמידים בחינוך המוכר שאינו רשמי בזרם הממלכתי לומדים בשני בתי ספר: הריאלי העברי בחיפה (כ-2,000 תלמידים) וליאו בק, גם הוא בחיפה (כ-400 תלמידים). כל היתר לומדים במספר לא גדול של בתי ספר קטנים.

בשל ההיקף המצומצם, הנקודה היחידה שראוי להתעכב עליה בהקשר זה היא שלכאורה בחינוך הממלכתי מספר הלומדים בחינוך מוכר שאינו רשמי גדל עם הזמן, ואילו בחינוך הממלכתי-דתי המספרים קטנים. אך ככל הנראה, הסיבה לירידה במגזר הממלכתי-דתי היא מעבר של חלק מבתי הספר שהיו מוגדרים כמוכרים שאינם רשמיים עד 2012 למסגרת החינוך הרשמי, בעקבות סידור כזה או אחר.

יש יתרונות רבים – בעיקר תקציביים – להשתייכות להסדר שאינו פוגע בייחודו של בית הספר, אך עדיין מאפשר את הגדרתו כבית ספר רשמי. גם החינוך הממלכתי-דתי כמסגרת נהנה מהסדר כזה (לפחות בטווח הקצר, ואם מתעלמים מפגיעה אפשרית בבתי ספר אחרים), בכך שהוא עוצר מעבר של אוכלוסיות תלמידים חזקות מבחינה חברתית-כלכלית ודתית אל מחוץ לחינוך הרשמי. לעומדים בראש החינוך הממלכתי-דתי יש עניין להחזיר למערכת הממלכתית בתי ספר יוקרתיים שפרשו ממנו כדי להיענות לדרישות של חלק מההורים, המעוניינים להעניק לילדיהם חינוך בעל מאפיינים ייחודיים. היענות זו ניכרת בפתיחת בתי ספר בעלי מאפיינים שונים בסמיכות גיאוגרפית, ויצירת בידול בין בתי הספר בנתוני הרקע החברתיים-כלכליים של תלמידיהם.

התמונה שונה מאוד בחינוך הערבי, שם מספר התלמידים בבתי ספר יסודיים מוכרים שאינם רשמיים כמעט שולש במהלך התקופה: מכ-12,000 תלמידים בשנת 2000 לכ-31,000 ב-2015 – קרי, עלייה מ-7.2 אחוזים מכלל הילדים בגילים אלו בחינוך הערבי ל-13.7 אחוז. בעבר כבר צוין שתופעה זו ככל הנראה מבטאת את הגידול בכוחו של מעמד הביניים הערבי מחד גיסא, ואת אי שביעות הרצון הגדולה ממערכת החינוך הערבית הרשמית מאידך גיסא (בלס, 2010; 2015א').

לצד הגידול במספר התלמידים בחינוך המוכר שאינו רשמי, ניכרת תופעה מעניינת של שינוי בכיוון המעברים בין שני סוגי החינוך: בין 2000 ל-2007 מספר העוברים מהחינוך הרשמי לחינוך המוכר היה גבוה יותר ממספר העוברים בכיוון ההפוך (222 תלמידים לעומת 192 תלמידים, בהתאמה), אולם מ-2008 מספר העוברים מהחינוך המוכר לחינוך הרשמי גבוה יותר (551 תלמידים עברו מהחינוך הרשמי למוכר, לעומת 1,196 תלמידים שעברו מהחינוך המוכר לרשמי). ניתן רק לשער שהנטל הכספי הכרוך בהחזקת ילדים בחינוך המוכר היה גבוה מדי עבור חלק מהמשפחות.

החינוך החרדי

כאמור לעיל, כל תלמידי החינוך החרדי לומדים במוסדות מוכרים שאינם רשמיים, אולם גם זרם זה מתפצל לארבע קבוצות עיקריות:²⁰ "רשת החינוך העצמאי", שהיא הרשת הוותיקה ביותר וקשורה למפלגות של הקהילה החרדית האשכנזית; רשת "מעין החינוך התורני", המסונפת לתנועת ש"ס; מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם משתייכים לאחת הרשתות הללו; ומוסדות פטור (מוסדות הפטורים מעמידה בחוק לימוד חובה – בדרך כלל המוסדות החרדיים הקיצוניים ביותר, שתלמידיהם לומדים ב"חדרים" ותלמודי תורה). רוב המוסדות החרדיים הם בעלי אפיון ציבורי אם מתייחסים להיבט המימון, אך מבחינת מדיניות קבלת התלמידים, תכניות הלימודים, העסקת המורים וגביית תשלומים מההורים הם מתנהגים במידה רבה כבתי ספר פרטיים (במידה משתנה ממוסד למוסד).

ההיקף הכולל של מספר התלמידים החרדים גדל הן במוסדות המוכרים שאינם רשמיים (מ-64 אלף ב-2000 ל-125 אלף ב-2015) והן במוסדות הפטור (מ-26 אלף ל-40 אלף, בהתאמה), אולם במונחים יחסיים חלקם של התלמידים במוסדות הפטור ירד מ-29 ל-24 אחוז. ההיקפים של המעברים בין המסגרות השונות לא היו גדולים, ועמדו על בין 500 ל-1,000 תלמידים. בדרך כלל היו מעט יותר מעברים ממוסדות הפטור למוסדות המוכרים אינם רשמיים מאשר להפך.

²⁰ למעשה יש קבוצה חמישית, שאיש אינו יודע כיום את היקפה, הכוללת תלמידים הלומדים במוסדות שלא קיבלו שום הכרה ממשלתית, וגם אינם נהנים משום סיוע תקציבי. עיריית ירושלים נוקבת במספר של 10,000 תלמידים (קשתי, 2015), ובמבט ארצי ייתכן שהמספרים גדולים אף יותר. מוסדות אלו אינם מוסדרים אפילו על פי חוק הפיקוח (משמע, הם אינם חוקיים), ופועלים בתת-תנאים מבחינה גהות (סניטציה והיגיינה) ובטיחות – ואין לדעת מה נלמד בהם. עם זאת, כאמור בסעיף 1, המספרים הללו נראים מוגזמים במידה רבה לאור העובדה שעל פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הרוב המוחלט של הילדים בחינוך היסודי (כ-98 אחוז) לומדים במערכת החינוך המדווחת של משרד החינוך.

4. סיכום

מאז קום המדינה עברה מערכת החינוך הישראלית שינויים מפליגים בהרכבה הדמוגרפי. השינויים כללו גידול משמעותי בשיעור התלמידים החרדים והערבים מכלל אוכלוסיית התלמידים. אולם מחקר זה מראה כי בשנים האחרונות מתחולל שינוי מסוים במגמה, ומסתמן גידול בחלקו של החינוך הממלכתי היהודי בכלל המערכת.

המחקר ביקש לבדוק את היקף המעברים בין זרמי החינוך השונים ואם יש להם תפקיד בשינוי התפלגות התלמידים. הממצאים מצביעים על כך שהתשובה שלילית. בדרך כלל ההורים שולחים את ילדיהם למוסדות התואמים את השקפת עולמם כבר מתחילת דרכם במערכת החינוך, ורבים הסיכויים שילד שמתחיל את לימודיו בגן בעל אופי מסוים יסיים את חוק לימודיו בבית ספר בעל אופי אידיאולוגי וחינוכי דומה. מרבית המעברים מתרחשים בעלייה מהגן לכיתה א', ולאחר מכן במעבר מבית הספר היסודי לחטיבת הביניים. ככלל, המעברים הולכים ומתמעטים ככל ששכבת הגיל בוגרת יותר. ככל הנראה להורים ולילדיהם הבוגרים חשובה יותר ההלימה בין הסגנון, אורח החיים והשקפת העולם בבית לאלה השוררים בבית הספר מאשר שיקולי נוחות למיניהם, העשויים להפנותם לבתי ספר ברוח שונה מתפיסת העולם המקובלת עליהם.

לצד זאת, הנתונים מצביעים על כך שמבין התלמידים העוברים בין זרמי חינוך, הכיוון הכללי הוא מעבר ממוסדות בעלי אופי דתי יותר למוסדות בעלי אופי דתי פחות. תלמידים רבים יותר עוברים מהחינוך החרדי לממלכתי-דתי מאשר בכיוון ההפוך, ומהחינוך הממלכתי-דתי עוברים תלמידים רבים יותר לחינוך הממלכתי מאשר בכיוון ההפוך. מגמה זאת יציבה ועקבית לאורך כל 15 השנים שנבדקו. בהתאם לכך, נמצא כי החינוך הממלכתי הוא היחיד שנמצא לאורך כל השנים במאזן מעברים חיובי, היינו: תלמידים רבים יותר הצטרפו אליו מזרמים אחרים מאשר תלמידים שעזבו אותו לטובת זרמים אחרים. נתונים אלו, בצירוף העובדה שהירידה בשיעורי הפריזון של האוכלוסייה החרדית בין 2000 ל-2009 קטנה יותר מהירידה בקצב הגידול של הזרם החרדי במערכת החינוך, מעוררת השערה בדבר התרחבותם של תהליכי יציאה בשאלה.

עוד נמצא במסגרת המעקב אחרי מעברי התלמידים כי אין שינוי בהיקף המעברים בין החינוך הרשמי לחינוך המוכר שאינו רשמי, הן במגזר היהודי על זרמיו השונים והן במגזר הערבי (אף על פי שחלה עלייה גדולה מאוד במספר התלמידים שהשתייכו לסוג החינוך השני בקרב האוכלוסייה הערבית). בתוך החינוך החרדי השתנו יחסי הכוחות במהלך התקופה: שתי רשתות החינוך הגדולות בחינוך המוכר שאינו רשמי (רשת "החינוך העצמאי" ורשת "מעין החינוך התורני") גדלו על חשבון מוסדות שאינם משתייכים לשתי הרשתות. המעברים בין הרשתות הגדולות ובינן לבתי הספר המוכרים שלא במסגרת הרשתות אינם גדולים, ובדרך כלל נוטים דווקא לטובת החינוך העצמאי.

נספחים²¹

לוח נ'1. תרחיש התפלגות התלמידים לו קצב הגידול של כל קבוצה היה נותר כמו ב-2003–2000

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי-דתי	חרדי	ערבי	סך הכל
2000	801,201	236,793	210,993	330,212	1,579,199
2001	798,797	237,977	224,075	349,695	1,610,543
2002	796,401	239,167	237,967	370,326	1,643,862
2003	794,012	240,363	252,721	392,176	1,679,271
2004	791,630	241,564	268,390	415,314	1,716,898
2005	789,255	242,772	285,030	439,818	1,756,875
2006	786,887	243,986	302,702	465,767	1,799,342
2007	784,526	245,206	321,469	493,247	1,844,449
2008	782,173	246,432	341,401	522,349	1,892,354
2009	779,826	247,664	362,567	553,167	1,943,225
2010	777,487	248,903	385,047	585,804	1,997,240
2011	775,154	250,147	408,919	620,367	2,054,588
2012	772,829	251,398	434,272	656,968	2,115,467
2013	770,510	252,655	461,197	695,729	2,180,092
2014	768,199	253,918	489,792	736,777	2,248,686
2015	765,894	255,188	520,159	780,247	2,321,488
	33%	11%	22%	34%	100%

חלקה של הקבוצה בכלל המערכת

לוח נ'2. תרחיש התפלגות התלמידים בכיתות א'-ו' לו קצב הגידול היה נותר כמו ב-2003–2000

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי-דתי	חרדי	ערבי
2000	322,391	99,197	90,061	163,540
2001	319,410	99,300	94,856	170,199
2002	316,457	99,403	99,905	177,129
2003	313,530	99,506	105,224	184,342
2004	310,631	99,609	110,826	191,848
2005	307,759	99,713	116,726	199,660
2006	304,913	99,816	122,940	207,789
2007	302,094	99,920	129,484	216,250
2008	299,301	100,024	136,378	225,056
2009	296,533	100,127	143,638	234,219
2010	293,791	100,231	151,285	243,757
2011	291,075	100,335	159,339	253,682
2012	288,383	100,440	167,821	264,011
2013	285,717	100,544	176,755	274,762
2014	283,075	100,648	186,165	285,949
2015	280,457	100,753	196,076	297,593

²¹ מקור לכל הלוחות בנספחים: נחום בלס וחיים בלייד, מרכז טאוב, לפי נתוני משרד החינוך.

לוח נ"ג. קצב הגידול השנתי לפי זרם חינוך, 2001–2015

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי-דתי	חרדי	ערבי	סך הכל
2001-2000	1.003	1.006	1.067	1.067	1.026
2002-2001	0.997	1.004	1.068	1.049	1.019
2002-2003	0.990	1.003	1.052	1.059	1.016
2003-2004	0.994	1.010	1.045	1.044	1.016
2004-2005	0.982	0.993	1.035	1.027	1.002
2005-2006	1.000	1.018	1.057	1.049	1.024
2006-2007	1.000	1.018	1.046	1.032	1.019
2007-2008	1.000	1.015	1.029	1.026	1.013
2008-2009	1.012	1.016	1.039	1.027	1.021
2009-2010	1.012	1.019	1.041	1.020	1.020
2010-2011	1.013	1.015	1.038	1.012	1.018
2011-2012	1.017	1.026	1.042	1.018	1.023
2012-2013	1.039	1.034	1.023	1.027	1.032
2013-2014	1.026	1.028	1.018	1.013	1.022
2014-2015	1.031	1.035	1.051	1.023	1.033

לוח נ"ד. שיעורי שינוי שנתיים במספרי התלמידים בכיתות א'-ו', לפי זרם חינוך

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי דתי	חרדי	ערבי
2001-2000	0.99	1.00	1.06	1.04
2002-2001	0.99	1.00	1.05	1.04
2002-2003	0.99	1.00	1.05	1.04
2003-2004	1.00	1.01	1.04	1.04
2004-2005	0.99	1.01	1.04	1.02
2005-2006	1.00	1.02	1.04	1.03
2006-2007	1.01	1.03	1.06	1.04
2007-2008	1.00	1.01	1.04	1.02
2008-2009	1.01	1.02	1.05	1.03
2009-2010	1.02	1.02	1.06	1.02
2010-2011	1.01	1.01	1.05	1.01
2011-2012	1.02	1.02	1.05	1.01
2012-2013	1.02	1.02	1.01	0.99
2013-2014	1.03	1.02	1.02	0.99
2014-2015	1.04	1.04	1.04	1.00

לוח נ'5. מעברים נטו בין זרמי חינוך בבתי הספר, 2000-2015²²
 בשקלול מספר התלמידים שעזבו את זרם החינוך ואלו שהצטרפו אליו

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי-דתי	חרדי	ערבי
2001-2000	6,581	-3,926	-2,584	-71
2002-2001	7,351	-3,787	-3,522	-42
2002-2003	7,586	-3,122	-4,342	-122
2003-2004	9,753	-2,838	-6,453	-462
2004-2005	7,687	-2,862	-4,786	-39
2005-2006	8,973	-2,987	-5,748	-238
2006-2007	9,347	-2,593	-6,698	-56
2007-2008	8,970	-2,345	-6,676	51
2008-2009	9,857	-2,664	-7,031	-162
2009-2010	9,166	-2,668	-6,554	56
2010-2011	8,149	-2,717	-5,360	-72
2011-2012	8,221	-2,292	-6,002	73
2012-2013	8,587	-2,694	-6,229	336
2013-2014	8,714	-2,328	-6,667	281
2014-2015	8,895	-3,404	-5,819	328

לוח נ'6. מספר התלמידים בכל מערכת החינוך (מהגן עד כיתה י"ב), לפי זרם חינוך

שנה	ממלכתי יהודי	ממלכתי-דתי	חרדי	ערבי	סך הכל
2000	801,201	236,793	210,993	330,212	1,579,199
2001	803,880	238,304	225,068	352,397	1,619,649
2002	801,663	239,273	240,267	369,792	1,650,995
2003	793,505	240,103	252,725	391,787	1,678,120
2004	788,406	242,496	264,204	409,031	1,704,137
2005	773,868	240,810	273,563	419,920	1,708,161
2006	773,920	245,170	289,260	440,489	1,748,839
2007	774,235	249,658	302,558	454,802	1,781,253
2008	773,859	253,370	311,273	466,655	1,805,157
2009	782,861	257,366	323,561	479,476	1,843,264
2010	792,564	262,230	336,818	488,989	1,880,601
2011	803,095	266,254	349,460	494,916	1,913,725
2012	816,912	273,261	364,132	503,637	1,957,942
2013	848,979	282,633	372,438	517,243	2,021,293
2014	871,073	290,620	379,201	524,121	2,065,015
2015	898,067	300,883	398,651	535,979	2,133,580
שיעור מכלל המערכת ב-2015	42%	14%	19%	25%	100%

²² ללא הבחנה בין סוגי פיקוח בתוך החינוך החרדי.

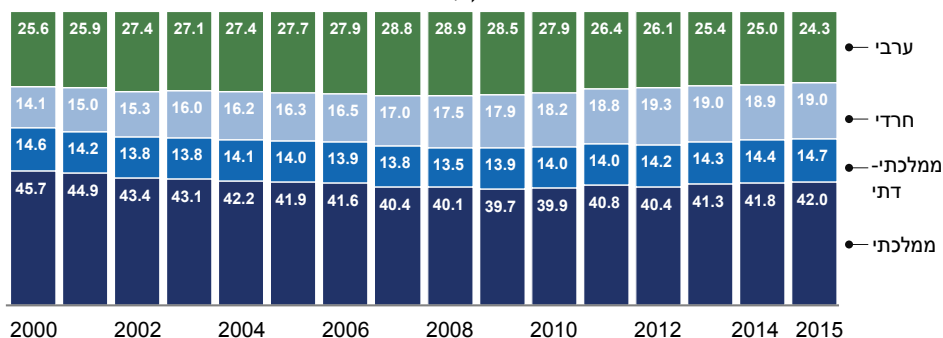

לוח נ"ז. מספר התלמידים בכיתות א'-ו', לפי זרם חינוך

שנה	ממלכתני יהודי	ממלכתני דתי	חרדי	ערבי	סך הכל
2000	322,391	99,197	90,061	163,540	675,189
2001	320,192	99,162	95,429	170,704	685,487
2002	316,785	99,396	100,195	177,688	694,064
2003	313,529	99,506	105,221	184,340	702,596
2004	313,560	100,831	109,565	190,836	714,792
2005	311,707	101,400	113,784	195,476	722,367
2006	312,766	103,468	118,413	201,558	736,205
2007	316,079	106,084	125,058	210,523	757,744
2008	317,115	107,179	129,772	215,182	769,248
2009	319,437	109,232	135,684	221,682	786,035
2010	325,057	111,621	143,624	227,122	807,424
2011	329,649	113,044	150,263	228,435	821,391
2012	336,266	115,807	157,994	231,482	841,549
2013	341,720	118,367	159,084	229,548	848,719
2014	350,514	121,264	161,772	227,579	861,129
2015	363,490	125,715	167,637	227,691	884,533

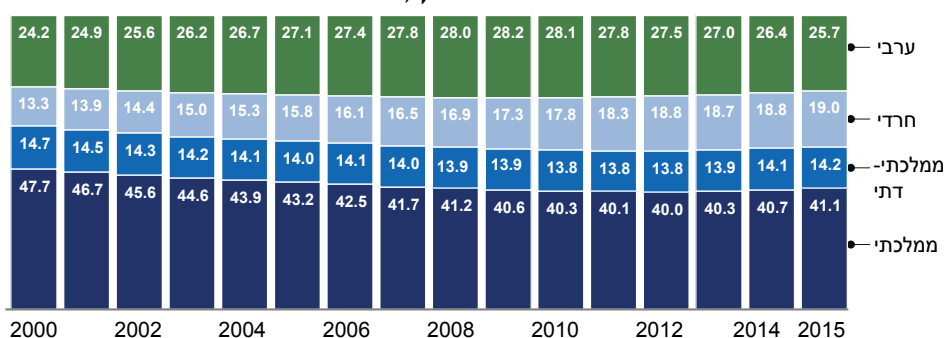
תרשים נ'1

התפלגות תלמידי כיתות א' לפי זרם חינוך, באחוזים

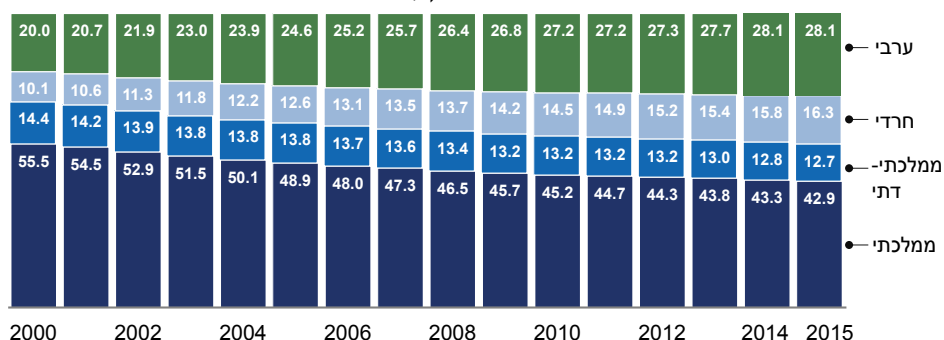
תרשים נ'2

התפלגות תלמידי כיתות א'-ו' לפי זרם חינוך, באחוזים

תרשים נ'3

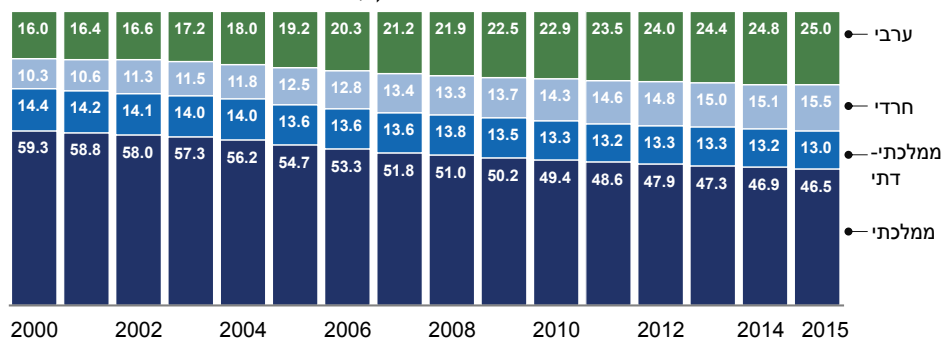
התפלגות תלמידי כיתות ז'-ט' לפי זרם חינוך, באחוזים

מקור: נחום בלס וחיים בלייד, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

תרשים נ"4

התפלגות תלמידי כיתות י'-י"ב לפי זרם חינוך, באחוזים

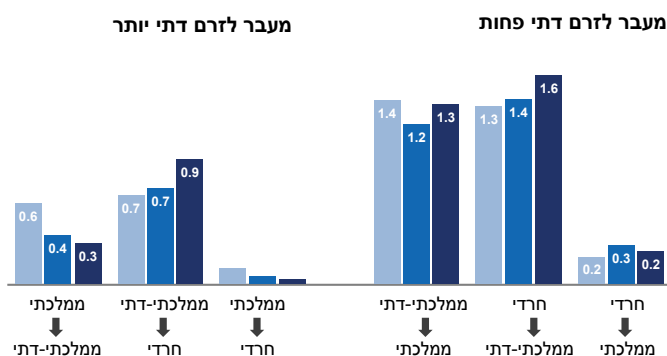

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

תרשים נ"5

א. מספר התלמידים שעברו בין זרמי חינוך בכיתות ז'-ט' באלפים, החינוך העברי

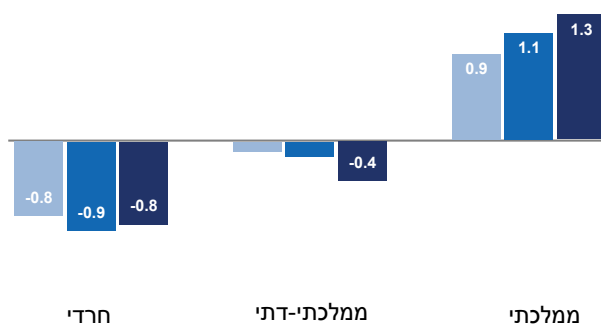
2000-2001 2006-2007 2014-2015

ב. השינוי במספר התלמידים בשכבת הגיל עקב מעברים

בשקלול מספר המצטרפים והעוזבים בכל זרם

2000-2001 2006-2007 2014-2015

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

מקורות

- אטינגר, יאיר (2016): "יוצאים מהכולל: לראשונה רוב החרדים עובדים", הארץ 03.02.2016.
- בלס, נחום ויגאל דוכן (2006), **תנועת תלמידים אופקית במערכת החינוך: מעברים בין המגזרים השונים**, נייר מדיניות מס' מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, ירושלים 2006.
- בלס, נחום (2010), "מגמות בהתפתחות מערכת החינוך", בתוך דן בן דוד (עורך), **דו"ח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2010**, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, עמ' 203–246.
- בלס, נחום (2012), "מגמות בהתפתחות מערכת החינוך", בתוך דן בן דוד (עורך), **דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2011-2012**, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, עמ' 201–245.
- בלס, נחום (2015א), "מגמות בהתפתחות מערכת החינוך", בתוך אבי וייס ודב צ'רניחובסקי (עורכים), **דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2015**, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, עמ' 338–305.
- בלס, נחום (2015ב), **על תחזיות ומציאות במערכת החינוך**, אתר מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- בן דוד, דן (2009), "שוק העבודה – היום בעבר ובהשוואה למערב", בתוך דן בן-דוד (עורך) **דו"ח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2009**, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, עמ' 183-232.
- דוח מבקר המדינה מס' 62 (2011).
- חליחל, אחמד (2011), **פריון של נשים יהודיות ומוסלמיות בישראל לפי מידת הדתיות שלהן בשנים 1979-2009**, סדרת ניירות עבודה מס' 60, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- יהושע, ים (2001), **"גנים חילוניים בדרום ת"א מנסים למשוך את ילדי ש"ס"**, הארץ, 31 באוקטובר 2001.
- ישעיהו, קובי (2010), **"שיעור האבטלה בקרב גברים חרדים זינק ב-200% ב-3 עשורים"**, גלובס, 13 באפריל 2010.
- מרוז, לירון (2000), **"יותר טוב שטריימל מבנות"**, וואלה, 1 בספטמבר 2000.
- פלד, מיקי (2010), **"פרופ' דן בן-דוד: 'החינוך פה בעייתי, ואצל החרדים בעייתי עוד יותר'"**, כלכליסט, 6 בספטמבר 2010.
- קשתי, אור (2015), **"אלפי ילדים חרדים לומדים במוסדות ללא פיקוח בירושלים"**, הארץ, 13 בספטמבר 2015.
- רולניק, גיא (2010), **"מערכת החינוך בישראל באנרכיה"**, דה מרקר, 15 באפריל 2010.